

Belangrijkste conclusies

Seks onder je 25e 2017

Representatief onderzoek

Seks onder je 25e is uitgevoerd door Rutgers en Soa Aids Nederland in samenwerking met GGD'en. Het CBS heeft de steekproef samengesteld en gewogen. I&O Research heeft het veldwerk uitgevoerd. Seks onder je 25e maakt deel uit van de Leefstijlmonitor (Seks onder je 25e/Leefstijlmonitor, Rutgers/Soa Aids Nederland i.s.m. RIVM, 2017). Het onderzoek is gefinancierd door VWS.

Seks onder je 25e 2017 is een grootschalig representatief onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland. In 2005 deden bijna 5000 jongeren voor de eerste keer mee aan een dergelijk onderzoek (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). In 2012 waren dit bijna 8000 jongeren (De Graaf, Kruijer, Van Acker & Meijer, 2012). In 2017 hebben 15 van de 25 GGD'en gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zicht te krijgen op de seksuele gezondheid van jongeren in hun eigen regio met een opgehoogde steekproef. Mede dankzij deze regionale ophogingen hebben 20.500 jongeren een digitale vragenlijst ingevuld met vragen over een breed scala van aan seksualiteit gerelateerde thema's. Jongeren werden zowel via scholen voor voortgezet onderwijs als via een door het CBS getrokken steekproef uit de gemeentelijke basis administraties (GBA) geworven. De steekproef is representatief voor de populatie jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland.

Seks onder je 25e is een participatief actieonderzoek. Dit houdt in dat tijdens het gehele proces van onderzoek tot actieplan wordt samengewerkt met stakeholders uit onderzoek, praktijk en beleid van (seksuele) gezondheidsbevordering. De uitkomsten van Seks onder je 25e zijn mede het resultaat van de wensen die stakeholders voor het onderzoek hebben aangedragen, uitgaande van de informatie die zij nodig hebben om hun werkzaamheden te kunnen onderbouwen. De belangrijkste uitkomsten worden hieronder beschreven.

Positieve ontwikkelingen

Latere seksuele start

Jongeren beginnen later aan seks. Met 18,6 jaar heeft de helft van de jongeren geslachtsgemeenschap gehad, in 2012 was dat nog met 17,1 jaar. Deze trend geldt voor alle vormen van seks: ook de eerste ervaringen met tongzoenen, voelen en strelen, vingeren en aftrekken en orale seks vinden een tot anderhalf jaar later plaats dan vijf jaar geleden. Nu heeft de helft van de jongeren met 15,8 jaar getongzoend. Bijna een jaar later (met 16,5 jaar) heeft de helft wel eens gevoeld en gestreeld. Weer ruim een jaar later (met 17,6 jaar) heeft de helft van de jongeren ervaring met vingeren of aftrekken en met 18,2 jaar heeft de helft van de jongeren ervaring met orale seks. Op basis van Seks onder je 25e is moeilijk te zeggen waar deze verschuiving vandaan komt. Van de jongeren die geen seks hebben zegt 46% van de jongens en 59% van de meisjes dat ze zichzelf te jong vinden. Mogelijk hanteren jongeren nu een andere norm ten aanzien van de leeftijd waarop jongeren seks horen te hebben. Het opschuiven van de leeftijd van de eerste keer seks is niet direct 'goed' of 'slecht'. Wel positief is dat hierdoor de groep jonge starters (jongeren die hun eerste geslachtsgemeenschap voor het 14e jaar hebben) kleiner is geworden. Dit is een gunstige trend, omdat jonge starters minder weerbaar zijn en zichzelf minder goed beschermen tegen ongeplande zwangerschap en soa (zie verderop in deze samenvatting bij 'groepen die aandacht blijven behoeven').

De meeste seksueel ervaren jongeren genieten van seks. In deze groep zegt 94% van de jongens en 90% van de meisjes dat ze seks fijn vinden. De meeste seksueel ervaren jongeren zeggen ook te weten wat ze lekker vinden. Dat seks fijn en opwindend is, zijn ook de meest genoemde redenen voor seks. Onder seksueel ervaren jongeren geeft in 2017 een groter deel aan dat ze seks belangrijk vinden dan in 2012.

Seksueel plezier

De sekseverschillen in genieten van seks zijn opvallend klein. Jongens en meisjes lijken op dit vlak dichterbij elkaar te zijn gekomen. Het onderzoek laat ook zien dat praten met de laatste partner samenhangt met meer seksueel plezier. Het is daarom gunstig dat de groep jongeren die regelmatig aan hun partner vraagt wat hij of zij lekker vindt iets groter is geworden.

Afname van seksuele grensoverschrijding

Er is een lichte daling zichtbaar in het aantal jongeren dat seksuele grensoverschrijding meemaakt. In 2012 gaf 5% van de jongens en 17% van de meisjes aan bij hun eerste keer geslachtsgemeenschap overgehaald of gedwongen te zijn, in 2017 is dit respectievelijk 3% en 14%. Twee procent van de jongens en 11% van de meisjes geeft aan dat ze ooit waren gedwongen om iets te doen of toe te staan op seksueel gebied wat ze niet wilden. In 2012 was dat respectievelijk 4% en 17%.

Goed beschermd tegen zwangerschap

Het anticonceptiegebruik onder jongeren is hoog. Bij de eerste geslachtsgemeenschap gebruikt 92% van de jongens en 94% van de meisjes een anticonceptiemethode. Dat is iets verbeterd ten opzichte van 2012. Met de laatste partner gebruiken vier op de vijf jongeren altijd anticonceptie. Ook dit is (bij de meisjes) iets verbeterd. Het gebruik van andere anticonceptiemethoden dan de pil is in opkomst. De pil is nog steeds de meest gebruikte methode, maar het gebruik hiervan is sterk afgenomen, van 61% naar 50% onder meisjes met ervaring met geslachtsgemeenschap. Na de pil wordt vooral het spiraaltje veel gebruikt: 11% van de seksueel ervaren meisjes gebruikt deze methode, een verdubbeling ten opzichte van 2012. De verschuiving van pil naar andere anticonceptiemethoden is positief te noemen, omdat meisjes zorgvuldiger lijken te kiezen voor een methode die bij ze past. Twee derde van de meisjes kreeg bij het anticonceptieconsult ook informatie over tenminste een ander voorbehoedmiddel. De verschuiving van pil naar langwerkende anticonceptiemethoden brengt daarnaast minder risico op gebruikersfouten met zich mee (zoals het vergeten van de pil).

Toleranter ten aanzien van homoseksualiteit

Het aantal jongeren dat uitingen van homoseksualiteit afkeurt is sterk gedaald. In 2012 keurde de helft van de jongens en een kwart van de meisjes het af als twee jongens elkaar zoenen op straat, in 2017 is dat percentage vrijwel gehalveerd.

Thema's die aandacht (blijven) behoeven

Seksuele grensoverschrijding

Ondanks dat het aantal jongeren dat te maken krijgt met seksuele grensoverschrijding iets is afgenomen, blijft seksuele grensoverschrijding een punt van zorg. Drie procent van de jongens en 14% van de meisjes heeft ooit te maken gehad met seksuele grensoverschrijding: hij of zij is gedwongen tot seksuele handelingen en/of heeft (manuele, orale, vaginale of anale) seks gehad tegen de wil. Bij 20% van de jongens en 10% van de meisjes die seks hebben gehad tegen hun wil werd bedreigd met geweld, en bij 15% van de jongens en 24% van de meisjes die seks hebben gehad tegen hun wil werd geweld gebruikt. Het meemaken van seksuele grensoverschrijding maakt jongeren kwetsbaar om dit opnieuw mee te maken: van de jongeren die seksuele grensoverschrijding hebben meegemaakt, gebeurde dit voor een op de twaalf jongens en een op de vijf meisjes nog een keer door iemand anders (revictimisatie). Jongeren die seksuele grensoverschrijding meemaken, praten hier vaak niet over met anderen. Dat geldt vooral voor jongens: 38% van de jongens die seksuele grensoverschrijding meemaken, heeft dit aan niemand verteld. Bij meisjes is dat 24%. Als jongeren er wel over praten, vertellen ze het vooral aan vrienden. Iets meer dan de helft van de jongens en drie op de vijf meisjes die ooit seksuele grensoverschrijding meemaakten, heeft hulp gehad bij de verwerking van deze ervaring.

Bij de eerste geslachtsgemeenschap gebruiken ruim zeven op de tien jongeren een condoom, maar bij latere seksuele contacten wordt het condoom vaak achterwege gelaten. Bij jongens is condoomgebruik met de laatste partner ook afgenomen. In 2017 gebruikte 29% van de jongens en 19% van de meisjes altijd condooms met de laatste sekspartner. In 2012 was dat respectievelijk 37% en 21%. Ongeveer een derde van de jongeren gebruikt met nieuwe partners wel condooms, maar stopt hier na een tijdje mee.

Condoomgebruik

De belangrijkste redenen om geen condoom te gebruiken zijn dat er andere anticonceptie wordt gebruikt, dat ze elkaar vertrouwden of dat het minder lekker is. Die laatste reden geven jongens vaker (58%) dan meisjes (45%). Ook bij losse contacten is het condoomgebruik laag. Ruim vier op de tien jongeren voor wie de laatste sekspartner een onenightstand was, geeft aan dat hierbij geen condoom werd gebruikt. Van de jongeren die vaker seks, maar geen relatie hadden met de laatste sekspartner, gebruikte driekwart niet altijd condooms. Het bij je dragen van condooms is een belangrijke voorspeller voor het gebruik ervan. Toch denken veel jongeren negatief over het bij zich hebben van condooms, vooral meisjes. Veertig procent van de jongens en ruim de helft van de meisjes zonder partner vindt dat je op seks uit bent als je condooms bij je hebt. Het bij je dragen van condooms lijkt bovendien een 'mannending'. Van de seksueel ervaren jongens zonder partner heeft 58% meestal of altijd condooms bij zich, bij meisjes is dat 24%.

Testen op soa's

Van de jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap en/of anale seks, liet 13% van de jongens en 18% van de meisjes zich in de afgelopen 12 maanden testen op soa en/of hiv. Dit is iets afgenomen ten opzichte van 2012. Het aantal positieve soa en/of hiv testen is gelijk gebleven. In de totale groep heeft een op de tien jongens en een op de zes meisjes van 12 tot 25 jaar heeft zich ooit laten testen op soa en 5% van de jongens en 6% van de meisjes op hiv. Drie kwart van de jongens en twee derde van de meisjes die met de laatste sekspartner stopten met condooms, liet zich hierbij beide niet testen. De belangrijkste redenen om zich te laten testen zijn dat iemand onveilige seks heeft gehad, zeker wil zijn dat hij of zij geen soa heeft of het slim vindt om zichzelf af en toe te laten testen. De belangrijkste reden om dit niet te doen was dat ze het idee hadden geen risico te hebben gelopen. Andere redenen waren dat zij geen lichamelijke klachten hadden of geen onveilige seks hadden gehad.

Ongeplande zwangerschap en abortus

Zestien van de 1000 jongens en 24 van de 1000 meisjes in dit onderzoek kregen ooit in hun leven te maken met een ongeplande zwangerschap. Bij 9 op de 1000 jongens onderging een meisje dat zwanger van hen was een abortus en 11 op de 1000 meisjes ondergingen ooit zelf een abortus. Dit is laag in vergelijking met andere landen (Sedgh, Finer, Bankole, Eilers & Singh, 2015). Toch verdient dit thema extra aandacht, omdat er een taboe lijkt te rusten op het ondergaan van een abortus. Van de meisjes met een abortuservaring geeft 59% aan er niet makkelijk over te praten en bijna de helft van deze meisjes schaamt zich voor hun abortuservaring. Desondanks zegt twee derde van deze meisjes helemaal achter de keuze voor een abortus te staan. Twaalf procent staat hier niet (meer) helemaal achter.

Kennis en informatiegebruik

De kennis van seksualiteit, voortplanting en soa's is op een aantal punten matig en wat gedaald ten opzichte van 2012. Op school krijgt weliswaar vrijwel iedereen enige informatie over seksualiteit, maar volgens de jongeren gaat deze informatie vooral over thema's als anticonceptie, voortplanting en soa/hiv. Alleen voor deze drie thema's geeft een kleine meerderheid van de jongeren aan dat ze hierover voldoende informatie kregen. Over seksuele grensoverschrijding, seksuele diversiteit, seksueel plezier en seks in de media zegt een meerderheid van de jongeren geen of weinig informatie te hebben gekregen. Jongeren beoordelen de informatie die ze op school hebben gekregen over seksualiteit matig (met een 5,8). Daarnaast zijn jongeren vergeleken met 2012 wat minder met hun ouders en vrienden gaan praten over verliefdheid, seks, anticonceptie en soa's. Ook als ze iets willen weten over seks vragen ze het minder snel aan vrienden of vriendinnen en vooral boekjes en tijdschriften worden minder vaak geraadpleegd bij vragen over seks. Jongeren gebruiken vooral internet als informatiebron, maar dat compenseert het verminderde gebruik van andere informatiebronnen niet.

Lichaamsbeeld en seksuele problemen

Meisjes zijn minder tevreden over hun lichaam dan jongens. Het minst tevreden zijn meisjes over hun buik: een op de drie meisjes is hier ontevreden over, tegenover een op de vijf jongens. De onzekerheid over hun lichaam speelt ook tijdens seks: een kwart van de meisjes voelt zich dan minstens regelmatig onzeker over hoe ze eruit ziet, tegenover een op de zeven jongens. Onder jongens zien we weliswaar meer 'prestatiedrang' dan onder meisjes (driekwart van de jongens vindt het belangrijk om goed te zijn in seks), maar dit maakt deel uit van een positief seksueel zelfbeeld. De groep jongens die echt bang is om iets verkeerd te doen in bed is ook aanzienlijk kleiner dan de groep die het belangrijk vindt om 'goed' te zijn in seks: een op de vijf jongens is hier minstens regelmatig bang voor. Meisjes hebben vaker een seksueel probleem (20%) dan jongens (9%). Orgasme problemen komen bij meisjes het meeste voor. Een op de vijf meisjes krijgt (bijna) nooit een orgasme en een op de tien meisjes heeft daar behoorlijk of erg veel last van. Van de jongens heeft 2% er behoorlijk of erg veel last van dat ze (bijna) nooit klaarkomen. Ruim een kwart van de meisjes had het afgelopen jaar gedurende tenminste 3 maanden pijn bij het vrijen, bij 7% gebeurde dat vaak of altijd en 5% had daar last van. Bij jongens komt dit vrijwel niet voor.

Seksuele oriëntatie

Vier procent van de jongens en 3% van de meisjes voelt zich ook, vooral of uitsluitend seksueel aangetrokken tot seksegenoten. Deze homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren verschillen op een aantal punten van heteroseksuele jongeren. In 2017 werd voor het eerst de context van de eerste keer seks met een seksegenoot in kaart gebracht en die verschilt op een aantal punten aanzienlijk van de eerste keer in een hetero context. De eerste seks met een seksegenoot komt bijvoorbeeld vaker geheel onverwacht en de ander is vaker een losse partner en/of onbekende. Grote verschillen tussen homo- en biseksuele en heteroseksuele jongens zijn ook te zien in het gebruik van online media in relatie tot seks. Van de homo- en biseksuele jongens van 17 jaar en ouder heeft 44% in de afgelopen 6 maanden seks gehad met iemand die ze via een datingapp hadden leren kennen. Bij heteroseksuele jongens is dat 6%. Ook heeft 72% van de homo- en biseksuele jongens ervaring met sexting in het afgelopen half jaar, tegenover 44% van de heterojongens. Jongens die seks hebben met jongens of mannen verdienen extra aandacht als het gaat om soa en hiv. Voorafgaand aan de eerste keer seks met een jongen of man praat een minderheid (31%) over het voorkomen van soa of hiv. Bij de eerste keer orale of anale seks met een jongen of man gebruikte 61% geen condoom en 39% gebruikte nooit condooms met de laatste mannelijke sekspartner. Ook laten homo- en biseksuele jongens zich vaker testen op soa en/of hiv dan heteroseksuele jongens en er wordt vaker een soa bij hen vastgesteld. Ten slotte krijgen vooral homo- en biseksuele jongens veelvuldig te maken met discriminatie en geweld. Twee op de vijf werd wel eens uitgescholden vanwege de seksuele voorkeur, een op de zes werd wel eens bedreigd en een op de negen is wel eens geschopt en geslagen. Lesbische en biseksuele meisjes krijgen hier minder mee te maken.

Nieuwe ontwikkelingen

Online daten

Online media speelt anno 2017 een grote rol in het leven van jongeren. Dit heeft (ook) zijn weerslag op de relationele en seksuele ontwikkeling. Een deel van de jongeren gebruikt online media voor het ontmoeten van iemand voor seks of een relatie. Een op de zes jongeren ontmoette de laatste sekspartner via online media (meestal een datingapp, zoals Tinder). Een derde van de totale groep jongeren gebruikte in de afgelopen 6 maanden een datingapp. Een veel kleiner deel (9% van de jongens en 7% van de meisjes) maakte in diezelfde periode een afspraakje via een datingapp en een nog kleiner deel (5% van de jongens en 4% van de meisjes) had in die periode seks met iemand die ze via een datingapp leerden kennen. Onder seksueel ervaren jongeren is dat respectievelijk 12% en 8%. Binnen relaties wordt online media veelvuldig gebruikt om met elkaar te communiceren, hoewel

jongeren de meeste gesprekken nog steeds makkelijker vinden 'in real life' dan in een chat. Alleen de eerste stappen in een relatie (laten weten dat je iemand leuk vindt of een afspraak maken voor een date) vinden jongeren makkelijker in een chat. Latere stappen (iemand beter leren kennen, zeggen wat je wel en niet fijn vindt op het gebied van seks en een relatie beëindigen) vinden ze makkelijker in real life.

Online media wordt ook gebruikt voor het uitwisselen van naaktfoto's of seksfilmpjes (sexting). Een op de acht jongens en meisjes geeft aan dat ze in het afgelopen half jaar een naaktfoto of seksfilmpje van zichzelf naar iemand hebben gestuurd. In 2012 gold dit voor 6% van de jongens en 4% van de meisjes.

Sexting

Het komt maar weinig voor dat deze beelden gedeeld worden met anderen, maar als dit gebeurt, vinden veel jongeren dit vervelend. Van de jongeren van wie een naaktfoto of seksfilmpje met anderen werd gedeeld (2% van de jongens en 1% van de meisjes), geeft ruim de helft van de jongens en driekwart van de meisjes aan dat ze dit vervelend vonden. Sexting kan ook leuk zijn. Jongens vinden het over het algemeen leuk om beelden te zien en meisjes vinden het vaak leuk als er een foto of filmpje van hen wordt gemaakt. In de totale groep heeft 6% van de jongens en 14% van de meisjes tenminste een ervaring met sexting die ze vervelend vonden.

Veranderende normen en relaties

De attitude ten aanzien van seks zonder relatie of liefde is toleranter geworden. Nu keurt 59% van de jongens en 44% van de meisjes seks zonder verliefdheid goed, in 2012 was dat respectievelijk 44% en 25%. Dit wil overigens niet zeggen dat meer jongeren het voor zichzelf prettig vinden om seks te hebben met iemand op wie ze niet verliefd zijn. De meeste jongeren hebben nog steeds seks binnen een langdurige, vaste relatie. Toch lijken de opvattingen over seks zonder liefde ook door te werken in de seksuele relaties van jongeren zelf. Het percentage jongeren die een monogame, vaste relatie hadden met de laatste sekspartner is afgenomen en de laatste sekspartner is vergeleken met 2012 nu voor meer jongeren een one-night stand, een losse partner met wie men vaker seks had, of een vaste partner naast wie men ook seks had met anderen. Wellicht heeft dit iets te maken met het gebruik van online media voor het zoeken, vinden en ontmoeten van partners. Datingapp-contacten zijn – overigens net als contacten in het uitgaansleven en op vakantie - vaker los, snel en kortdurend dan bijvoorbeeld contacten via school of vrienden. Toch is nog meer dan de helft van de 'tinderdates' een vaste, monogame partner en 41% van deze relaties duurde minstens een jaar.

Groepen die aandacht (blijven) behoeven

Jongste groep (12-14 jarigen)

Onder 12-14 jarigen zijn maar weinig jongeren seksueel actief. Drie procent van de jongens en 2% van de meisjes van deze leeftijd heeft ervaring met geslachtsgemeenschap. Deze groep is vergeleken met 2012 ook kleiner geworden. Toch verdient deze groep extra aandacht in voorlichting, hulpverlening en beleid. De kleine groep die op deze leeftijd wél seksueel actief is, lijkt namelijk minder te zijn toegerust om een seksueel contact veilig, prettig en gewenst te laten zijn. Jongeren van 12-14 jaar hebben vergeleken met oudere jongeren minder kennis over seks, soa's en anticonceptie. Ze geven ook aan minder informatie te hebben gekregen op school, waarden de informatie die ze hebben gekregen lager, zoeken minder online naar informatie en praten minder over seksualiteit met ouders of vrienden. Als ze porno kijken, geven ze vaker dan oudere jongeren aan dat ze de beelden leerzaam en realistisch vinden. Een op de drie jongeren in deze leeftijdsgroep zegt dat je van porno leert wat seks is of wat je moet doen tijdens seks. Jonge starters geven relatief vaak redenen voor de eerste geslachtsgemeenschap die niet helemaal voorkomen uit het eigen verlangen om seks te hebben, zoals 'ik wilde de ander een plezier doen' of 'ik dacht dat iedereen het al had gedaan'. Meisjes die voor hun 14e jaar seks hadden werden bij de eerste geslachtsgemeenschap vaker overgehaald. Seksueel ervaren 12- tot en met 14-jarigen denken minder positief over seks en ervaren minder plezier tijdens seks. Bovendien beschermen jongeren zichzelf minder goed tegen zwangerschap en jongens ook minder goed tegen soa wanneer de eerste keer voor het 14e jaar plaatsvindt.

Jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond zijn conservatiever in hun opvattingen over seks en dit vertaalt zich in hun gedrag. Binnen de groep 12- tot en met 17-jarigen hebben jongens én meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst minder ervaring met relaties en vrijwel alle vormen van seks. Mede hierdoor lijkt het risico op soa/hiv onder Turkse en Marokkaanse jongeren iets lager dan bij andere jongeren.

Jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond

Toch zijn er ook zorgen. Deze jongeren praten minder vaak met hun ouders of vrienden over seksualiteit en meisjes praten ook minder met de laatste sekspartner hierover. Ook bij vragen over seksualiteit gaan ze minder vaak naar familie, vrienden of internet. De kennis over seks, soa's en anticonceptie is in deze groepen dan ook relatief laag. Jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond hebben minder positieve gevoelens over seks, hoewel ze wel iets meer seksueel zelfvertrouwen hebben en een positiever lichaamsbeeld dan andere jongeren. Turkse en Marokkaanse meisjes geven vaker aan dat ze de eerste keer werden overgehaald. Turkse en Marokkaanse jongeren beschermen zichzelf minder goed tegen zwangerschap en seksueel ervaren Turkse en Marokkaanse meisjes gebruiken relatief vaak de morning-after pil. Marokkaanse meisjes raken ook relatief vaak ongepland zwanger, ondanks dat een kwart van de Turkse en Marokkaanse meisjes het (erg) leuk zou vinden om zwanger te raken. Het risico op soa/hiv lijkt onder Turkse en Marokkaanse jongeren juist iets lager dan bij andere jongeren. Turkse en Marokkaanse jongens gebruiken bijvoorbeeld vaker altijd condooms met de laatste sekspartner. Turkse jongeren en Marokkaanse meisjes laten zich wel minder vaak testen op soa, maar dat is vanwege de lagere seksuele activiteit in deze groep wellicht ook minder vaak nodig.

Jongeren met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond

Binnen deze groep bestaat een minder eenduidig beeld over opvattingen en gedrag. Jongens van Surinaamse afkomst denken bijvoorbeeld relatief positief over seks zonder verliefdheid, terwijl meisjes van Surinaamse en Antilliaanse afkomst juist relatief conservatief zijn in hun opvattingen. Onder jongens van Surinaamse of Antilliaanse afkomst komt het hanteren van een dubbele moraal (het sterker afkeuren van veel sekspartners voor meisjes dan voor jongens) opvallend veel voor. Ook op het gebied van seksuele beleving zien we voor deze groep geen duidelijk positief dan wel negatief beeld. Met enkele vormen van seks met een partner hebben Surinaamse en Antilliaanse jongeren iets eerder ervaring en Antilliaanse jongeren hebben relatief veel wisselende sekspartners. Surinaamse en Antilliaanse jongens gebruiken daarentegen wel vaker altijd condooms met de laatste sekspartner en Antilliaanse jongeren en Surinaamse meisjes laten zich iets vaker testen op soa. Antilliaanse jongeren hebben vaker een (vervelende) ervaring met sexting, maar jongeren met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond gebruiken minder vaak een datingapp. Surinaamse en Antilliaanse meisjes hebben relatief vaak een seksueel probleem en Antilliaanse meisjes krijgen vaker te maken met seksuele grensoverschrijding. Een zorg in deze groep betreft het risico op ongeplande zwangerschap. Zowel bij de eerste geslachtsgemeenschap als met de laatste partner beschermen Surinaamse en Antilliaanse jongeren zich minder goed tegen zwangerschap en hoewel de houding tegenover zwangerschap relatief positief is, raken Surinaamse en Antilliaanse meisjes vaker (ongepland) zwanger.

Zeer christelijke en islamitische jongeren

Het beeld wat in deze groepen naar voren komt, lijkt sterk op het beeld onder jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst. Deze jongeren zijn vergeleken met andere jongeren conservatiever in hun opvattingen over seks voor het huwelijk of seks zonder verliefdheid. Ze hebben minder seksuele ervaring – zowel online als offline – dan andere jongeren van dezelfde leeftijd. De reden hiervoor is vooral dat ze eerst getrouwd willen zijn (dat geldt voor 63% van de zeer christelijke en 55% van de islamitische jongeren in deze groep). Zeer christelijke meisjes die wel ervaring hebben met seks geven iets vaker aan dat ze de eerste keer werden overgehaald. Dat deze groepen minder experimenteren met seks is zichtbaar in allerlei ervaringen. Ze hebben minder wisselende sekspartners, minder vaak seks onder invloed, minder frequent soloseks of seks met een partner en seksuele ervaringen online. Zeer christelijke en islamitische jongeren denken minder positief over seks en beleven minder plezier aan seks met laatste sekspartner. Wel zijn deze jongeren iets meer tevreden over hun lichaam dan niet-gelovige of een beetje christelijke jongeren. Zeer christelijke en islamitische jongeren praten iets minder met hun ouders en vrienden over seksualiteit en

islamitische jongeren praten ook minder met de laatste sekspartner. De kennis over seks, soa's en anticonceptie is lager, vooral onder islamitische jongeren. Deze jongeren beschermen zichzelf minder goed tegen zwangerschap bij de eerste geslachtsgemeenschap en met de laatste sekspartner. Beide groepen staan echter positiever tegenover een zwangerschap op dit moment, wat wellicht verklaart dat ongeplande zwangerschappen niet vaker voorkomen onder zeer christelijke jongeren. Seksueel ervaren islamitische meisjes gebruiken wel vaker de morning-after pil en islamitische jongens kregen vaker te maken met een (ongeplande) zwangerschap. In de preventie van soa's is het beeld minder duidelijk. Zeer christelijke jongeren en islamitische meisjes gebruiken de eerste keer minder vaak een condoom, maar islamitische jongens gebruiken wel vaker condooms met de laatste sekspartner.

Laag opgeleide jongeren beginnen weliswaar eerder aan seks, maar lijken ook eerder klaar met experimenteren en zich eerder te settelen. Laag opgeleide jongens hebben bijvoorbeeld vaker op dit moment een vaste partner, meisjes wonen vaker samen of zijn getrouwd. Ook hebben ze minder wisselende sekspartners. Toch lopen zij op een aantal punten wat meer risico dan hoog opgeleide jongeren.

Laag opgeleide jongeren

Ten eerste hebben zij minder kennis over seks, soa's en anticonceptie en lijken zij minder toegang te hebben tot informatie. Met vragen over seks gaan ze minder vaak naar vrienden, hulpverleners, boeken/tijdschriften en internet. Ze zoeken hun antwoorden eerder bij familie en op school, maar waarderen de informatie van school lager dan hoogopgeleide jongeren. Een tweede punt van zorg in deze groep zijn de ervaringen met seksuele grensoverschrijding. Laag opgeleide jongeren werden bij de eerste geslachtsgemeenschap iets vaker overgehaald (zowel jongens als meisjes) dan hoog opgeleide jongeren. Vier procent van de laag opgeleide jongens en 16% van de laag opgeleide meisjes maakten ooit in hun leven seksuele grensoverschrijding mee. Dat is meer dan bij hoogopgeleide jongeren. Ook maken deze jongeren vaker mee dat anderen hen seksueel getinte beelden laten zien, beelden van hen verspreiden of om beelden vragen en hebben ze vaker negatieve ervaringen met sexting. Tenslotte lopen laag opgeleide jongeren relatief veel risico op ongeplande zwangerschap. Ze gebruiken bij de eerste geslachtsgemeenschap iets minder vaak anticonceptie en minder vaak consequent anticonceptie met de laatste sekspartner. Ondanks de relatief positieve houding tegenover zwangerschap op dit moment, krijgen zij ook vaker te maken met zwangerschap, zowel gepland als ongepland en ongewenst.

Vergeleken met 2012 lijken de verschillen tussen laag en hoogopgeleide jongeren kleiner te zijn geworden. Daarnaast komt nu naar voren dat hoog opgeleide jongeren op bepaalde gebieden ook risico lopen. Hoog opgeleide jongeren beginnen wat later aan seks dan laag opgeleide jongeren, maar eenmaal begonnen zijn zij over het algemeen seksueel actiever dan laag opgeleide jongeren.

Hoog opgeleide jongeren

Deze jongeren masturberen vaker en hebben vaker seks dan laag opgeleide jongeren. Ze hebben meer sekspartners, zowel in hun leven als in het afgelopen jaar. Ze staan positiever tegenover seks voor het huwelijk of seks zonder verliefdheid, denken positiever over seks in algemene zin en ervaren meer seksueel plezier tijdens seks met de laatste sekspartner. Vergeleken met laag opgeleide jongeren hebben ze vaker seks onder invloed van alcohol of drugs, gebruiken ze vaker een datingapp (ook voor daadwerkelijke afspraakjes en seks) en maken en versturen ze vaker seksueel getinte beelden van zichzelf. Ook praten ze vaker met hun ouders, vrienden en laatste sekspartner over seksualiteit. Deze hoge mate van seksuele activiteit en positieve houding tegenover seks lijkt wel een weerslag te hebben op het soa-risico in deze groep. In deze groep wordt vooral aan het begin van de relatie condooms gebruikt, maar ook minder vaak 'nooit' of 'altijd' dan laag opgeleide jongeren. Ze laten zich vaker testen op soa en hiv en er werd ook relatief vaak een soa vastgesteld (ooit en in het afgelopen jaar).

Jongeren met negatieve jeugdervaringen

Negatieve jeugdervaringen (verwaarlozing en psychisch en fysiek geweld thuis voor het 16e jaar) hangen negatief samen met seksuele gezondheid in brede zin. Deze jongeren zijn eerder seksueel actief, kregen vaker te maken met ongeplande zwangerschap en hebben een grotere kans op een negatieve ervaring met sexting of een ervaring met seksuele grensoverschrijding in het algemeen. Ook psychische gezondheid hangt samen met seksuele gezondheid, hoewel hier nog sterker dan bij negatieve jeugdervaringen geldt dat niets gezegd kan worden over de richting van deze verbanden. Zo hangt een minder goede

psychische gezondheid samen met een eerdere seksuele start, minder consequent condoomgebruik, vaker testen, meer ervaringen met grensoverschrijding en meer negatieve ervaringen met sexting.

Van onderzoek naar actie

Seks onder je 25e is een uniek onderzoek. Geen enkele andere studie onderzocht seksuele gezondheid in zo'n breed perspectief onder een representatieve steekproef van 20.500 jongeren van 12 tot 25 jaar. De omvang van de steekproef maakte het ook mogelijk de seksuele gezondheid te bestuderen van specifieke subgroepen zoals jonge starters of bepaalde etnische en religieuze groepen. Uniek is ook dat 15 GGD's gekozen hebben voor een ophoging in de eigen regio, zodat we binnenkort ook cijfers over deze regio's tegemoet kunnen zien. Het onderzoek laat zien dat het op verschillende terreinen nog steeds goed of zelfs beter gaat met de seksuele gezondheid van jongeren. Jongeren nemen de tijd voor hun seksuele start, genieten van seks en beschermen zichzelf goed tegen zwangerschap. Ook werden nieuwe ontwikkelingen zichtbaar, bijvoorbeeld in het gebruik van online media in relatie tot seks en in de acceptatie van seks zonder liefde. Er zijn echter ook zorgen. Seksuele grensoverschrijding komt nog te vaak voor, er is veel onzekerheid onder meisjes, er rust een taboe op het praten over abortuservaringen en bescherming tegen soa en hiv laat te wensen over.

De komende maanden worden de resultaten van dit onderzoek besproken met betrokken partijen die actief zijn op het gebied van jongeren en seksuele gezondheid. De resultaten van het onderzoek worden geduid, prioriteiten benoemd en aanbevelingen geformuleerd voor interventies, beleid en verder onderzoek. Alle input van de verschillende organisaties wordt verwerkt tot één actieplan voor de toekomst. Eind oktober 2017 is dit actieplan samen met de uitgave 'Seks onder je 25e 2017' (De Graaf, Nikkelen, Van den Borne, Twisk & Meijer, in press) en het populaire boekje '103 vragen over jongeren en seks' het eindproduct van dit participatieve actieonderzoek.

Referenties

- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, Kruijer, H., Acker, J. van, & Meijer, S. (2012). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, Nikkelen, S., Van den Borne, M., Twisk, D., & Meijer, S. (in press). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017. Delft: Eburon.
- Sedgh, G., Finer, L.B., Bankole, A., Eilers, M.A., & Singh, S. (2015). Adolescent pregnancy, birth, and abortion rates across countries: Levels and recent trends, *Journal of Adolescent Health*, 56, 223-230.

Colofon

Voor vragen over de resultaten van het onderzoek kunt u bellen met Ingvil van de Lisdonk, communicatieadviseur Rutgers: 06-34102379.

Voor vragen over de participatieve aanpak en de thema's soa en hiv en condoomgebruik, kunt u bellen met Karolien Maris, persvoorlichter van Soa Aids Nederland: 06-15828101.

© Rutgers en Soa Aids Nederland 2017